

ISHODI UČENJA U OBRAZOVNOM I RADNOM KONTEKSTU

Rajko Macura, Nenad Novaković, Slavoljub Vujović¹

SAŽETAK

Savremeno društvo se susreće sa problemom neodgovarajućih kompetencija na tržištu radne snage. Ovaj problem je uglavnom uzrokovan nedostatkom adekvatnih i konzistentnih ishoda svršenih učenika i studenata. Predmet istraživanja je aktuelna problematika upotrebe ishoda učenja i razvoja potrebnih kompetencija u savremenom svijetu, u kontekstu kvaliteta nastavnog procesa.

Cilj rada je da se stekne potpuniji uvid u pojmove ciljevi učenja, ishodi učenja i kompetencije. Ovi pojmovi se često miješaju, te ih je potrebno posmatrati u kontekstu jednog od ključnih ciljeva Bolonjske deklaracije, a to je povećanje pokretljivosti radne snage. Za definisanje ishoda učenja i ključnih kompetencija, neophodno je, pored akademske zajednice, uključiti i druge zainteresovane strane.

Primjena ishoda učenja se reflektuje na cijeli niz politika i praksi u opštem i strukovnom obrazovanju i osposobljavanju učenika i studenata.

Ključne riječi: ciljevi učenja, ishodi učenja, kompetencije.

ABSTRACT

Modern society is facing the problem of inadequate competencies in the manpower market. This problem is mainly caused by the lack of adequate and consistent outcomes for graduates. The subject of the research is the current issue of using learning outcomes and developing required competencies in the modern world, in the context of the quality of the teaching process.

The aim of this paper is to gain a fuller insight into the concepts of learning goals, learning outcomes and competences. These concepts are often confused and should be seen in the context of one of the key objectives of the Bologna Declaration, which is to increase manpower mobility. In order to define learning outcomes and core competencies, it is necessary to involve other stakeholders besides academic community.

The application of learning outcomes is reflected in a range of policies and practices in general and vocational education and training for pupils and students.

Keywords: learning goals, learning outcomes, competencies.

¹ Dr Rajko Macura, vanredni profesor, Banja Luka College, Banja Luka, rajko.macura@blc.edu.ba
Dr Nenad Novaković, vanredni profesor, Banja Luka College, Banja Luka, nenad.novakovic@blc.edu.ba
Dr Slavoljub Vujović, vanredni profesor i viši naučni saradnik, Ekonomski institut, Beograd, Srbija, kelovic1967@yahoo.com, kelovic1967@yahoo.com

UVOD

Savjet Evrope je u Lisabonu 2000. godine usvojilo strateške ciljeve, kojima je predviđena potreba za fleksibilnijim obrazovanjem koje može odgovoriti na izazove društva zasnovanom na znanju i dinamičnom tržištu rada. Ovaj pristup je baziran na ključnim kompetencijama i životnim vještinama. Predviđeno je da se ovaj koncept primjenjuje od najranijeg uzrasta (predškolskog obrazovanja i osnovne škole), pa sve do završetka formalnog obrazovanja ali i kasnije tokom cjeloživotnog neformalnog i informalnog učenja. Ovakav pristup je podstaknut globalizacijom koju karakterišu brze promjene, razvoj novih tehnologija, što obavezuje građane da kontinuirano razvijaju svoje kompetencije kako bi odgovorili na zahtjeve i izazove tržišta rada.

ISHODI UČENJA

Ishodi učenja su uvedeni bolonjskom reformom i predstavljaju najvažniji instrument za osiguravanje kvaliteta nastavnog procesa. Oni su proizašli iz potrebe poboljšanja uobičajenih načina opisivanja kvalifikacija i kvalifikacijskih struktura. Preporuka Savjeta Evrope je da se svi kolegiji/moduli/studijski programi u Evropskom prostoru visokog obrazovanja napišu u terminima ishoda učenja.

Kako bi se adekvatno definisali ciljevi i ishodi učenja, za studijski program ili kolegij, neophodno je savjesno odlučivanje o adekvatnom rješavanju izazova i problema u procesu učenja. Ishodima učenja trasira se pristup tržištu rada, kako završenih studenata, tako i svih onih koji su nadgrađivali svoje znanje i kompetencije kroz različite oblike neformalnih i informalnih sticanja znanja.

Kada učenik ili student stekne diplomu, osnovno pitanje koje se postavlja je: „Šta možeš raditi sada kada si stekao svjedočanstvo ili diplomu“.² Obezbeđivanjem predviđenih ishoda, svršeni učenik/student stiče kompetencije za ulazak u svijet rada. Organizovanje procesa učenja podrazumijeva planiranje nastave i podučavanja.

DEFINICIJA ISHODA UČENJA

Ishodi učenja se često definišu kao navodi o tome šta osoba treba znati, razumjeti i što može učiniti na kraju procesa učenja. Kritičari ove definicije ukazuju na prilično pojednostavljeno tumačenje pojma ishoda učenja jer se postavlja pitanje da li je važan kontekst učenja, i ako jest, kako ga opisati tako da postane jasan.

U literaturi se navodi više definicija ishoda učenja koje se međusobno suštinski ne razlikuju.

Kao opšte prihvaćena definicija ishoda učenja može se prihvatiti ona iz ECTS vodiča:³ „Ishodi učenja su iskazi (napisani od strane akademskog osoblja) kojima se izražava šta student treba znati, razumjeti i/ili biti u stanju pokazati nakon okončanja procesa učenja.“ Oni se najčešće određuju na osnovu usvojenih znanja, vještina i vrijednosnih stavova.

Ishodi učenja su istovremeno“:⁴

² Purser, Council of Europe, 2003

³ ECTS Users' Guide) - 2005.

⁴ Ishodi učenja Sveučilište u Splitu Sveučilišni odjel za stručne studije. Priručnik Odjela za stručne studije Sveučilišta u Splitu. Split, prosinac 2012.

- „operacionalizacija kompetencija temeljem aktivnosti koje se mogu opažati i mjeriti, neposredni rezultat procesa učenja i osposobljavanja za sve vrste intelektualnog ponašanja (kognitivno, psihomotoričko, afektivno),
- temeljni doprinos kontinuiranom procesu razvoja kurikuluma i detaljnih izvedbenih programa, uz ciljeve, sadržaj i metode poučavanja.“

Kao što smo već navodili, ishodi učenja se obično definišu kroz stečena *znanja i vještine, mentalne procese* koje su svršeni studenti u stanju da realizuju, kao i *stavove* razvijene u toku studija. Dobro definisani ishodi se mogu mjeriti, odnosno ocjenjivati. Oni imaju tri osnovne karakteristike:⁵

- “1. Ishod učenja mora biti definisan kroz aktivnost koju je moguće posmatrati
2. Ishod učenja mora biti definisan kroz aktivnost koju je moguće mjeriti
3. Student mora izvesti pred ocjenjivačem aktivnost predviđen u ishodom učenja”.

Potrebno je u definisanju ishoda učenja izbjegavati termine: *znati, biti svjestan, uvažavati, naučiti, razumjeti, biti upoznat sa i dr.*

Umjesto navedenih termina, potrebno je koristiti pojmove: *analizirati, dizajnirati, izabrati, koristiti, upotrijebiti, primjeniti, demonstrirati, izračunati, prodiskutovati, objasniti, predvidjeti, procijeniti, uporediti, rangirati, kritikovati.*

CILJEVI I ISHODI UČENJA

Ciljevi učenja i ishodi ili rezultati učenja⁶ označavaju dva različita koncepta. Prvi koncept opisuje ono što nastavnik želi da nauči studenta u toku realizacije predmeta, drugi ono što je student na kraju procesa učenja naučio. Cilj učenja je namjera, a ishod učenja je mjerljivi rezultat ostvarenja te namjere. Nije lako procijeniti da li su predviđeni ciljevi učenja postignuti, dok je relativno lako utvrditi da li studenti znaju, razumiju i znaju da urade ono što je definisano ishodima učenja. Svaki rezultat učenja treba da se detaljno i konzistentno procjenjuje, u skladu sa eksplicitnim kriterijumima.

Među autorima je vođeno dosta rasprava raspravlja o razlikama između ciljeva učenja (*learning objectives, aims, goals*) i ishoda učenja. Između ovih termina ne postoje jasne granice, a često se i preklapaju. Generalno se za ciljeve učenja može utvrditi sljedeće:⁷

- „Ciljevi učenja na nivou predmeta, modula i studijskog programa opisuju željenu svrhu i očekivane rezultate (*intended results*) studentskih aktivnosti u procesu učenja i postavljaju temelj za sistem ocjenjivanja. Ciljevima se opisuje ono što se namjerava postići učenjem i mogućnosti koje se pružaju studentima. Oni ukazuju na sadržaje i vještine koje studenti trebaju savladati, gledano iz perspektive nastavnika. Oni pokazuju šta nastavnik namjerava obuhvatiti kolegijem, odnosno koja je svrha studijskog programa.
- Ciljevi učenja mogu biti definisani kao opšti ciljevi (*aims*) ili kao specifični ciljevi (*objectives*). Opšti ciljevi široko zahvataju svrhu, usmjerenost i sadržaj nastavne materije i pokazuju šta nastavnik želi obuhvatiti procesom proučavanja. Specifičnim

5 Gorana Đorić, 2011, “Ishodi učenja”, u *Kultura kvaliteta: neki aspekti obezbeđenja kvaliteta u visokom obrazovanju*, pripr. V. Lopičić, Univerzitet u Nišu pripr. B. Лопичић, Универзитет у Нишу, str. 71-95. ISBN 978-86-7181-078-4

6 Na engleskom - *learning outcomes*, kod nas se ustalio prevod *ishodi učenja*. Alternativno, može seprevesti kao *rezultati učenja*.

7 Ishodi učenja Sveučilište u Splitu Sveučilišni odjel za stručne studije. Priručnik Odjela za stručne studijSveučilišta u Splitu. Split, prosinac 2012.

ciljevima nastavnik opisuje šta želi postići u određenom, posebnom području. Ponekad su specifični ciljevi učenja, umjesto u terminima nastavnikovih namjera, opisani terminima očekivanih ishoda učenja.

- Za proučavanje koje je usmjereno prema studentu (student-centered learning) prikladniji je aktivan opis nastavnog procesa temeljen na ishodima učenja. Za razliku od obrazovnih ciljeva, ishodi učenja određuju šta bi morao znati učiniti student. Bitna prednost ishoda učenja je jasno izražavanje postignutih rezultata studenata (*achieved results*) i modaliteta demonstriranja istih. Izražavanje preko ishoda učenja je preciznije i mjerljivo je.“

Ishode učenja oblikuju nadležne institucije na osnovu određivanja svrhe kvalifikacije. Tako na primjer, u definisanju ishoda mogu biti uključeni poslodavci, koji mogu definisati neke opipljive vještine. Sa druge strane, ako u određivanju ishoda učenja učestvuju predstavnici akademskog sektora, naglasak može biti na refleksivnoj praksi.

Refleksija + Praksa: Refleksija – kao ozbiljno razmišljanje, kontemplacija, i **Praksa** – kao aktivnost i djelovanje

Primjena ishoda učenja daje odgovor na potrebe ili interese određenih stejkholdera, kao na primjer, na tržištu rada, jer se u tom slučaju kompetencije opisuju na način koji je značajan za određeno radno mjesto.

Treba imati u vidu da ishodi učenja, i ako mogu unijeti određenu jasnoću ili transparentnost u obrazovni sistem, osposobljavanja i kvalifikacija, ne predstavljaju zamjenu za odluku o tome koje su najpreciznije „tehničke“ informacije ili *inputi* u procesu učenja. Ishodi učenja predstavljaju nadopunu onome što već postoji u sistemu obrazovanja i osposobljavanja.

Ishodi učenja predstavljaju samo jednu od metoda definisanja očekivanja od procesa učenja. Ona se mogu posmatrati iz ugla predavača i napora koje je neophodno uložiti kako bi se ostvarili predviđeni programi. Korištenjem znanje i iskustva pri interpretaciji standarda i širih ciljeva, nastoji se stvoriti povoljno okruženje za razvoj i formiranje kompetentnih osoba. Sami ishodi učenja ne mogu u potpunosti obuhvatiti karakteristike učenika/studenata i procesa učenja koji se realizuju kroz programe. U tabeli 1, dat je sažetak izvještaja Evropskog centra za razvoj strukovnog obrazovanja. Ova tabela prikazuje sažetak izvještaja (CEDEFOP)⁸ koji opisuje obim prelaza na primjenu ishoda učenja u različitim segmentima obrazovanja, kao i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Tabela 1: Prelaz na primjenu ishoda učenja: šta se događa u praksi?

Opšte obrazovanje	Pristupi utemeljeni na kompetencijama i ishodima učenja sve više se primjenjuju kao temeljni mehanizam za formulisanje reformi u opštem obrazovanju. Veći je naglasak na definisanju ključnih kompetencija i ishoda učenja u oblikovanju iskustva učenika nego sadržaju predmeta koji čine kurikulum. Ishodi učenja primjenjuju se u mnogim zemalja kako bi se istaknulo na koji način treba modernizovati školski sistem te tako djeluju kao obnavljajući i reformišući factor na različitim nivoima – razinama upravljanja, uvođenja sistemskih reformi, kurikuluma, pedagoško građa i ocjenjivanja.
-------------------	--

8 CEDEFOP. *The Shift to Learning Outcomes; Policies and Practices in Europe*. 2008.

<i>Strukovnoobrazovanje i osposobljavanje</i>	Kada je riječ o početku primjene ishoda učenja, sistemi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u mnogim zemljama bili su „ispred svog vremena”. Potreba za ponovnim definisanjem kvalifikacija i kurikuluma strukovnog obrazovanja i osposobljavanja posebno je došla do izražaja u nekim zemljama od 1980-ih, što se može objasniti ciljem koji sistem strukovnog obrazovanja i osposobljavanja treba ispuniti, a to je priprema učenika za direktan prelaz iz svijeta obrazovanja u svijet rada. Tako se danas ishodi učenja koji su važni u svijetu rada sve više koriste u obrazovnim programima, odnosno u sistemu obrazovanja koji se temelji na učenju u školi i na random mjestu (učenička praksa). Sa druge strane, nedavne reforme kurikulumu u državama članicama pokazuju da konceptualizacija ishoda učenja postaje sve rasprostranjenija, te se sve više temelji na holističkom razumijevanju i definiciji koja se temelji na konstruktivističkim teorijama učenja
<i>Srednje obrazovanje</i>	Ovaj nivo obrazovanja širom Evrope je obrazovnog sistema na koji su reformske ideje o primjeni ishoda učenja najmanje uticale. To se velikim dijelom može objasniti činjenicom da, iako opšte srednjoškolsko obrazovanje ima obrazovnu funkciju, ono također ima selektivnu funkciju. Kao posljedica toga, opšte srednjoškolsko obrazovanje često je – iako ne uvijek – usko vezano uz detaljan kurikulum ili zahtjeve iz silabusa. Učenici se uglavnom ocjenjuju tako da polažu završni pisani ispit kojim se prvenstveno provjeravaju aspekti znanja (i intelektualne vještine) ishoda učenja. Budu li ishodi učenja imali formativni učinak na univerzitetske kurikulume i pedagošku praksu, možda će, tokom vremena, proizvesti isti učinak i na kurikulum, pedagošku praksu i postupak ocjenjivanja u opštem srednjoškolskom obrazovanju.
<i>Visokoobrazovanje</i>	Ishodi učenja igraju sve važniju ulogu i u visokomobrazovanju. Dokaz za to je činjenica da se pristupu temeljen na ishodima učenja, oko kojega postoji široki konsenzus na evropskom nivou, a u većini slučajeva i na najvišim nacionalnim nivoima država članica EU-a, polako ali sigurno uvodi u visokoobrazovanje. Iako je napredak u tom pogledu spor, perspektiva primjene ishoda učenja može ukazivati na trend uvođenja dugoročnih reformi kada je riječ o učenju i poučavanju u visokomobrazovanju.

Izvor: CEDEFOP. *The Shift to Learning Outcomes, Policies and Practices in Europe*. 2008.

BLUMOVA TOKSIKOMANIJA ZNANJA

Blumova toksikomanija znanja⁹ je jedan od najkorištenijih *teorijskih okvira za planiranje, pripremu i vrednovanje osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja*. Ona je nastala je tokom 50-tih godina 20. vijeka na osnovu analiza *intelektualnih ponašanja* na osnovu kojih učenici usvajaju akademska znanja.

Bloom na učenje gleda kao na *umijeće ponašanja*. Ciljevi učenja i ponašanja koja učenik koristi tokom učenja razvrstani su u 3 kategorije koje su međusobno povezane i preklapaju se. Kategorije su *područja učenja*:

1. kognitivno (*intelektualna sposobnost ili znanje ili mišljenje*),
2. afektivno (*osjećaji ili odnos ili stav*),
3. psihomotoričko (*fizičke vještine ili ono što osoba može činiti*).

PROCES PRIMJENE ISHODA UČENJA I IZVORA INFORMACIJA

Za očekivati je da gotovo sve zemlje uvesti upotrebu ishoda učenja kako bi potaknuli transparentnost, dosljednost i propusnost u sistemu obrazovanja isposobljavanja i sistema

9 Bloom, B.S. (Ed.) (1956) *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. New York; Toronto: Longmans.

kvalifikacija. Uvođenje ishoda učenja u ove sisteme može biti dug process koji započinje raspravom među stakeholderima o neophodnim ishodima, koji mogu unijeti dodanu vrijednost u sistem te serijom oglednog uvođenja u različitim okruženjima prije nego što se usvoje nacionalni propisi za opis programa i kvalifikacija.

Ishodi učenja se određuju u okruženjima u kojima se trebaju uzeti u obzir različite faktore, uključujući: kvalifikacijske okvire, spoljne referentne tačke, standarde, pravila o zapošljavanju i opisi kvalifikacija.

Može se zaključiti da je za uspješnu primjenu ishoda učenja potrebno uzeti u obzir predulove za njihovo provođenje. Za intenzivniju primjenu ishoda učenja potrebno je odgovarajuće okruženje. Pritom je neophodno razmotriti mnoge relevantne faktore.

PREDNOSTI I NEDOSTATCI ISHODA UČENJA

Uvođenje ishoda učenja ima i određene nedostatke. Ipak pozitivni efekti znatno nadmašuju njihove nedostatke.

Autori koji ukazuju na nedostatke primjene ishoda učenja izražavaju skepsu prema prihvatanju ishoda učenja. Oni imaju primjedbe na samu koncepciju, kao i na praktičnu/tehničku realizaciju. Kritičari ishoda smatraju da se visoko obrazovanje ne može se ograničiti i/ili redukovati na niz ishoda učenja koji propisuju proces učenja. Prema njima, to se protivi liberalnom konceptu obrazovanja. Isto tako, ukazuje se na razliku između akademskih i stručnih studija i tvrdi kako je pristup usmjeren na ishode učenja daleko više prilagođen prilagođen stručnim studijima jer se njihovi programi zasnivaju upravo na usvojenim vještinama i kompetencijama.

Definisanje i primjena ishoda učenja predstavljaju složen izazov koji podrazumijeva angažman velikog broja ljudi i finansijsku podršku. U tom smislu, neophodna je transformacija kurikuluma u termine ishoda učenja, što može zahtijevati duži vremenski period. Kako bi se izbjeglo da ishodi učenja biti zahvaćeni preširoko ili preusko, neophodna je standardizacija okvira sa opisima kvalifikacija.

Prednosti primjene ishoda učenja se ogledaju u onome što pružaju autorima studijskih programa i modula kao i samim studentima. Oni pomažu u osiguravanju kvaliteta i postavljenih standarda, kao i transparentnosti obrazovanja na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Ishodi učenja pomažu privrednicima, visokim školama i društvu u cjelini u jasnijem definisanju postignuća pridruženih određenoj kvalifikaciji. Oni pružaju poslodavcima i budućim studentima informacije o vještinama i kompetencijama koje su stečene tokom školovanja.

U skladu sa bolonjskim procesima, i strategijom kreiranja povoljnog ambijenta za produktivnost radne snage, ishodi učenja doprinose međunarodnoj mobilnosti studenata, što uključuje napredovanja razmjene između različitih obrazovnih sistema. Oni takođe obezbjeđuju zajednički format za različite vidove učenja (formalno, neformalno, informalno, učenje na daljinu i dr.).

Osmišljavanjem modula preko eksplicitno definisanih ishoda učenja osigurava se konzistentnost kompletnog studijskog programa i identifikuju moguća preklapanja.

Ishodi učenja studentima pomažu da shvate šta se od njih očekuje. Na taj način olakšava im se proces učenja, kao i praćenje vlastitog napretka u usvajanju gradiva. Ako studenti

imaju predstavu za šta će biti osposobljeni nakon završetka školovanja biti će im olakšan izbor modula/studija, a učenje će biti efikasnije.

Ishodi učenja su značajna osnova za izradu standarda zanimanja, obrazovnih standarda, nastavnih planova i programa, kriterija ocjenjivanja, opisnica kvalifikacija i opisom nivoa u nacionalnim kvalifikacijskim okvirima (NKO). Svaki od navedenih instrumenata definiše ishode učenja. Mnogi smatraju da prelaz na primjenu ishoda učenja predstavlja¹⁰:

- mogućnost da se obrazovanje i osposobljavanje prilagode potrebama učenika (kako bi se promovisalo „aktivno učenje”);
- način uklanjanja prepreka za cjeloživotno učenje;
- način na koji se može poboljšati odgovornost ustanova i sistema obrazovanja i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja;
- novi zajednički jezik koji olakšava dijalog između dionika u obrazovnom sektoru i stejkholdera na tržištu rada.

ISHODI UČENJA I KOMPETENCIJE

Postavlja se pitanje kako definisati ishode učenja tako da budu usklađeni sa svrhom za koju će se koristiti. U praksi se miješaju pojmovi „ishodi učenja” i „kompetencije”. Često se kaže da su kvalifikacije zasnovane na kompetencijama a pod tim se misli na kvalifikacije koje se opisuju ishodima učenja.

Pojam „kompetencija” ima veliki značaj u definisanju rezultata i predstavlja ključni pojam u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju. U obrazovnom sistemu, „kompetencija” postaje ultimativni izlazni rezultat. Ona se pojavljuje se u različitim naučnim disciplinama, u različitim tumačenjima i značenjima. *Ključne kompetencije predstavljaju „transferabilni, multifunkcionalni paket znanja, vještina i stavova koje su svima neophodne za lično ostvarenje i razvoj, inkluziju i zaposlenje. One treba da se razviju do kraja obaveznog obrazovanja ili obuke, i treba da predstavljaju osnovu za dalje učenje kao deo dugoročnog učenja”*.¹¹

Treba napomenuti da kvalifikacije zasnovane na kompetencijama u obzir uzimaju učinak sistema obrazovanja i/ili radnog okruženja. Kvalifikacije zasnovane na kompetencijama daju garanciju da je osoba osposobljena za rad u određenoj oblasti odnosno zanimanju.

Za razliku od kvalifikacije zasnovane na kompetencijama, pojam „ishodi učenja” mogu obuhvatiti i opšte znanje, kao i etičke, kulturne i socijalne vještine koje prevazilaze potrebe tržišta rada. Prema navedenom, ishode učenja možemo shvatiti kao korak za definisanje kvalifikacija zasnovanih na kompetencijama.

Razlika između ova dva pojma je vidljiva i u Preporuci Evropskog parlamenta EQF, četvrta publikacija i Vijeća o uspostavljanju EQF-a¹². EQF predstavlja zajednički evropski referentni okvir koji povezuje nacionalne kvalifikacijske sisteme, djeluje kao prevodilački alat – osigurava lakše razumijevanje i ‘čitanje’ kvalifikacija kroz različite zemlje i sisteme u Evropi. EQF ima dva opšta cilja:

- promovisati mobilnost stanovnika među zemljama, i
- podsticati cjeloživotno učenje.

10 Primjena ishoda učenja - četvrta publikacija iz serije o Europskom kvalifikacijskom okviru (EQF)

11 <http://starisajt.pedagog.rs/evropska%20unija.php>, avgust, 2019.

12 Primjena ishoda učenja – serija o Europskom kvalifikacijskom okviru; Publikacija br. 4. Ured za publikacije Evropske unije u Luksemburgu. 2011. — 48 str. — 25.0 × 17.6 cm
ISBN 978-92-79-21085-3

U ovom dokumentu, ishodi učenja se definišu kao navodi o „onome što učenik zna, razumije i šta je sposoban učiniti na kraju procesa učenja...”, dok se kompetencije označavaju „iskazana sposobnost korištenja znanja, vještina i ličnih, socijalnih i/ili drugih metodoloških sposobnosti, u situacijama rada ili učenja te u profesionalnom i ličnom razvoju...”. Kompetencije se mogu posmatrati i kao karakteristika neke osobe koje se prepoznaju u njenom djelovanju. Ishodi učenja se mogu svrstati u različite kategorije u raznim okruženjima.

Preporuka Europske komisije je formalno stupila na snagu u aprilu 2008. godine. Njome se 2012. godina određuje kao rok u kojem svaka zemlja treba osigurati da sve pojedinačna svjedočanstva kvalifikacija nose referencu o odgovarajućem nivou EQF-a.

Ishodi učenja u EQF-u prikazuju se kroz:

- znanja (činjenice, načela i pojmovi),
- vještine (spoznajne i praktične) i
- kompetencije (kao npr. sposobnost preuzimanja odgovornosti i iskazivanje nezavisnosti).

Ishodi učenja i kompetencije, često se preklapaju, a ponekad su i jednoznačni. Kompetencija je dokazana sposobnost primjene znanja, vještina i stavova sa ciljem postizanja rezultata koji su vidljivi i mjerljivi i čiji se tok realizacije može promatrati. Pojam kompetencije je generički i sažima u sebi pojam vještine. Dok kompetencija predstavlja holistički koncept, vještine su tačno definirane i uže specificirane, tj. obuhvaćaju ograničenu sposobnost djelovanja.¹³ Često se kaže da su učenja operacionalizacija kompetencija pomoću aktivnosti koje su vidljive i mjerljive. U tabeli 2 dato je poređenje pojmova kvalifikacije i kompetencije.

¹³ Marija Pavkov Mile Živčić. Značenje pojmova i uloga kompetencija i vještina u obrazovanju odraslih u kontekstu stjecanja stručnosti i razvoja osobnosti. Andragoške studije, issn 0354–5415, broj 2, decembar 2013, str. 61–78. Institut za pedagogiju i andragogiju; Pregledni članak UDK 37.013.83 ; 006.44:374.7

Tabela2: Poređenje pojmova kvalifikacije, kompetencije (nadograđeno i prerađeno prema Arnold & Schüßler, 2001) i vještine (interpretacija i prikaz autora članka)¹⁴

Pojam kvalifikacije	Pojam kompetencije	Pojam vještina
Sadrži pojmove znanje, vještine i kompetencije; Usmjeren je na koncept zapošljivosti i cjeloživotnog sticanja financijske nagrade za posao; Usmjeren je na koncept društvene potrebe za radnom snagom; Daje težište na stručne sposobnosti; Opisuje poziciju koja je u smislu mjernih parametara objektivno provjerljiva; Razumije učenje kao formalno učenje; Funkcionalan je.	Sadrži pojmove znanje i vještine; Opisan u kontekstu odgovornosti i samostalnosti (autonomija) (prema EQF); Upotrebljava se u kontekstu brzo promjenjivih i kompleksnih društvenih događanja (samo-regulšu u učenje); Orijentiran je na pojedinca i njegovu specifičnost, karakter; Obuhvata holistički pristup prema subjektu djelovanja; Opisuje sposobnost koja nije direktno provjerljiva, već se može vrednovati samo ti o komrealizacije (primjene); Uključuje formalno, neformalno i informalno učenje; Promjenjiv je s faktorom vremena Iskustvo je sastavni dio pojma „kompetentan”; Mogu ih imati pojedinac, grupa ili institucija (organizacija); Usvaja se problemskimučenjem; Vrednuju se kroz „vanjske” sisteme – pojedince.	Sadrži pojam znanje; Obuhvata kognitivnu (logičko, intuitivno i kreativno razmišljanje) i praktičnu dimenziju (upotreba metoda, materijala, alata i instrumenata) (prema EQF); Promjenjiva je s faktorom vremena; Zahtjevi za vještinama mijenjaju se vrlo brzo; Opisuje nivo učinkovitosti, u smislu tačnosti i brzine obavljanja određenog zadatka; Sticanje nove vještine pretpostavlja usvojenost određene prethodne sposobnosti i/ili vještine.

Izvor: Pavkov, M.M.Živčić. Značenje pojmova i uloga kompetencija i vještina u obrazovanju odraslih u kontekstu stjecanja stručnosti i razvoja osobnosti. Andragoške studije. Institut za pedagogiju i andragogiju. str. 69.

VJEŠTINE

Vještina u opštem smislu označava naučen ili stečen dio ponašanja. Potrebno je praviti razliku između pojmova vještine i sposobnosti. Sposobnosti su preduslov za ostvarivanje vještina.

Kompetencija je sposobnost primjene znanja, vještina i stavova u cilju postizanja rezultata koji su vidljivi i mjerljivi i čiji se tok realizacije može posmatrati. Pojam kompetencije obuhvata pojam vještine.

Specifična radna mjesta zahtijevaju specifične vještine. Međutim, postoje i vještine koje poslodavci zahtijevaju, bez obzira na ponuđenu poslovnu poziciju. To su takozvane „meke” vještine, u koje spadaju:¹⁵

Analitičke vještine: Kako bi uspjeli na radnom mjestu, zaposleni moraju raspolagati analitičkim vještinama. Osim analitičkih, kandidati bi trebali prikazati sposobnost organizovanja, planiranja i odabira prioriteta.

¹⁴ Arnold, R., Schussler, I. (2001) Entwicklung des Kompetenzbegriffs und seine Bedeutung für die Berufsbildung und für die Berufsbildungsforschung. u: Franke G. [ur.] Ausgewählte Fragen der Kompetenzforschung, Berlin: Bundesinstitut für Berufsbildung, 52-74

¹⁵ <https://lider.media/znanja/7-kljucnih-vjestina-koje-poslodavci-traze/>, avgust, 2019.

Komunikacijske vještine: Efikasna komunikacija, u govoru i pismu ima izuzetan značaj za bilo koji posao. Zaposlenici moraju znati komunicirati sa kolegama, nadređenima, klijentima, *online*, telefonski.

Interpersonalne vještine: Interpersonalne vještine, odnosno sposobnost rada sa ljudima, su značajne za interakciju.

Liderstvo: Liderstvo podrazumijeva uspješno komuniciranje sasvim poslovnim akterima, ne samo u menadžerskim pozicijama.

Pozitivni pristup: Poslodavci očekuju od zaposlenih da ostanu pozitivni čak i u stresnim situacijama.

Timski rad: Od zaposlenih se očekujeda se uspješno uklape u korporativnu kulturu. To uključuje i timski rad.

Tehničke vještine: *Koje tehničke vještine će biti neophodne, zavisi o poslu na koji se kandidat prijavljuje?*

ZAKLJUČCI

Ishodi učenja su predstavljaju vjerovatno najznačajniji instrument za osiguravanje kvaliteta nastavnog procesa. Oni su definisani kako bi se poboljšali uobičajeni načini opisivanja kvalifikacija i kvalifikacijskih struktura i moraju biti definisani kroz aktivnost koju je moguće posmatrati, mjeriti i ocjenjivati. Uvođenje ishoda učenja predstavlja dug process koji zahtijeva učeršće većeg broja stejkholdera. Autori ukazuju na prednosti i nedostatke ishoda učenja. Kritičari ishoda smatraju da se visoko obrazovanje ne može ograničiti na niz ishoda učenja koji propisuju proces učenja. Oni smatraju da ishodi učenja daleko više prilagođen prilagođen stručnim studijima jer se njihovi programi zasnivaju upravo na usvojenim vještinama i kompetencijama.

Uvođenje ishoda učenja ima i određene nedostatke. Ipak pozitivni efekti znatno nadmašuju njihove nedostatke. Prednosti primjene ishoda učenja se ogledaju u onome da pomažu u osiguravanju kvaliteta i postavljenih standarda, kao i transparentnosti obrazovanja na nacionalnom i međunarodnom nivou. Oni doprinose međunarodnoj mobilnosti studenata.

EksPLICITNO definisani ishodi omogućavaju definisanje modula koji će osigurati konzistentnost kompletnog studijskog programa i identifikuju moguća preklapanja.

Oni pomažu i studentima, jer na osnovu modula dobijaju predstavu, šta se od njih očekuje i za šta će biti osposobljeni nakon završetka školovanja zbog čega će učenje biti efikasnije.

Literatura

1. Arnold, R., Schussler, I. (2001) Entwicklung des Kompetenzbegriffs und seine Bedeutung für die Berufsbildung und für die Berufsbildungsforschung. u: Franke G. [ur.] *Ausgewählte Fragen der Kompetenzforschung*, Berlin: Bundesinstitut für Berufsbildung, 52-74
2. Bloom, B.S. (Ed.) (1956) *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*: New York; Toronto: Longmans.
3. CEDEFOP (2008.). *The Shift to Learning Outcomes; Policies and Practices in Europe*.
4. Đorić, Gorana (2011). "Ishodi učenja", u *Kulturakvaliteta: nekiaspekti bezbedenja kvaliteta u visokom obrazovanju*, prir. V. Lopičić, Univerzitet u Nišu, str. 71-95. ISBN 978-86-7181-078-4

5. ECTS Users' Guide) - 2005.
6. Ishodi učenja Sveučilište u Splitu Sveučilišni odjel za stručne studije. Priručnik Odjela za stručne studije. Sveučilišta u Splitu. Split, prosinac 2012.
7. Pavkov, Mile Živčić. Značenje pojmova i uloga kompetencija i vještina u obrazovanju odraslih u kontekstu stjecanja stručnosti i razvoja osobnosti. Andragoške studije, issn 0354-5415, broj 2, decembar 2013, str. 61-78. Institut za pedagogiju i andragogiju; Pregledni članak UDK 37.013.83 ; 006.44:374.7
8. Primjena ishoda učenja – serija o Europskom kvalifikacijskom okviru; Publikacija br. 4. Ured za publikacije Europske unije u Luksemburgu. 2011. ISBN 978-92-79-21085-3
9. Purser, Council of Europe, 2003
10. <http://starisajt.pedagog.rs/evropska%20unija.php>, avgust, 2019.
11. <http://www.aallnet.org/prodev/outcomes.asp>, avgust, 2019.
12. http://cte.uwaterloo.ca/teaching_resources/tips/writing_learning_outcomes.html, juli, 2019.
13. <https://lider.media/znanja/7-kljucnih-vjestina-koje-poslodavci-traze/>, avgust, 2019.